

Pagal adresatų sąrašą

2020 m. liepos 16 d.

Vilnius

LIETUVOS AKUŠERIŲ GINEKOLOGŲ DRAUGIJOS PAREIŠKIMAS DĖL 2020 M. BIRŽELIO 25 D. LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRIIMTOS REZOLIUCIJOS „DĖL VISŲ FORMŲ SUROGACIJOS PASMERKIMO“ (NR.XIII-3160)

2020 m. birželio mėn. 25 d. Lietuvos Respublikos Seimo narių priimta rezoliucija „Dėl visų formų surogacijos pasmerkimo“ (Nr. XIII-3160), kuria raginama Respublikos Prezidentą, Lietuvos Respublikos Vyriausybę ir Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministeriją pasmerkti bet kokią surogacijos formą ir visų formų reprodukcinį turizmą nacionaliniu ir tarptautiniu lygmenimis ne tik paskatino intensyviai diskutuoti viešojoje erdvėje, tačiau sukėlė susirūpinimą dėl šios rezoliucijos pagrįstumo, siekių bei siūlymų suabsoliutinimo. Taip pat stebina ir verčia apgailestauti faktas, kad nei šio teisės akto rengimo, nei prieš jo pateikimą ir priėmimo metu nebuvo diskusijų su gydytojų akušerių ginekologų bendruomene, nevaisingų šeimų organizacijomis, kurios yra neatsiejama nuo šių klausimų analizavimo užsienio šalių gerosios veiklos praktika. Visą su rezoliucija susijusią informaciją esame gavę tik iš viešosios erdvės. Tai leidžia pagrįstai abejoti, ar buvo platesnės diskusijos su žmogaus teisių, kitų susijusių organizacijų atstovais, pacientų organizacijomis, ir kad šis teisės aktas yra parengtas, priimtas atsakingai įvertinus visus su juo susijusius aspektus bei pasekmes asmeniui ir visuomenei.

Jausdami profesinę ir visuomeninę pareigą matome būtinybę šiame pareiškime aptarti svarbiausius klausimus surogacijos tema.

I. Nevaisingumas yra visuotinai pripažįstama liga, įtraukta į Tarptautinę statistinę ligų ir sveikatos sutrikimų klasifikaciją (TLK-10-AM), kur žymima kodais N97 (moters nevaisingumas) bei N46 (vyro nevaisingumas). Kartu tai nėra tik fizinės sveikatos sutrikimas. Negalėjimas susilaukti vaikų prilygsta potrauminio streso sindromo sukeliams išgyvenimams, neigiamai paveikia asmeninį, šeimos, visuomenės gyvenimą ir skatina socialinę atskirtį (1). Pasaulio sveikatos organizacija nevaisingumą įtraukia tarp penkių rimčiausių globalinių negalių (2).

Surogacija – pagalbinio apvaisinimo metodas, naudojamas vienoms sunkiausių moterų nevaisingumo formų gydymui, kai joks kitoks gydymo metodas neįmanomas ir padėti negali. Pagrindinės surogacijos indikacijos yra šios (3-5):

1. Diagnozuota gimdos struktūros patologija, dėl kurios moteris negali pastoti ir (arba) išnešioti vaiko;

2. Moteris neturi gimdos dėl apsigimimo arba gimda pašalinta dėl ligos (pavyzdžiui, dėl onkologinio susirgimo).
3. Moteris serga sisteminė liga, dėl kurios nėštumas ir (arba) gimdymas yra kontraindikuotini, pavyzdžiui, sunkios kepenų ir inkstų ligos, vaskulitai, šiuo metu gauna chemoterapinį gydymą.

Sparčiai tobulėja retų ir onkologinių ligų diagnostika ir gydymas, o tuo pačiu gerėja pacientų išgyvenamumas ir ilgėja gyvenimo trukmė. Todėl tokių ligų sukulto nevaisingumo gydymo, o tuo pačiu ir surogacijos, poreikis tampa vis aktualesni visame pasaulyje.

II. Nors rezoliucijoje raginama neskirstyti surogacijos į atskiras formas, tai yra itin svarbus aspektas, kuriuo remiasi tarptautinės bendruomenės šios temos diskusijų ir tvarkos reglamentavimo metu. Surogacija gali būti skirstoma pagal naudojamų moteriškų lytinių ląstelių – kiaušialąsčių kilmę (3, 6):

1. *tradicinė* – kai naudojamos surogatinės motinos kiaušialąstės;
2. *gestacinė* – kai naudojamos būsimos motinos kiaušialąstės, donorinės kiaušialąstės arba ir tais atvejais, kai yra perkeliamas donorinis embrionas.

Pagal tai, ar surogatinei motinai yra mokamas atlygis už suteiktą paslaugą, yra skiriamos dvi surogacijos rūšys:

1. *altruistinė* – būsimi tėvai apmoka tik su apvaisinimu bei gimdymu susijusias išlaidas;
2. *atlygintinė* – surogatinei motinai atlyginamos ne tik medicinos išlaidos, bet dar sumokamas papildomas atlygis.

Altruistinė surogacija yra įteisinta tokiose šalyse kaip Kanada, Graikija, Izraelis, Didžioji Britanija, Portugalija (7, 8). Europos Sąjungos šalyse, įteisinusiose surogaciją, yra galima tik altruistinė surogacija (5, 7).

Tuo tarpu atlygintinė surogacija išlieka tokiose šalyse kaip Rusija, Ukraina, Indija, kai kuriose JAV valstijose.

JAV ir Australijoje surogacijos reguliavimas priklauso nuo atskirų valstijų priimtų teisės aktų (7, 8). Kai kuriose šalyse jokie sprendimai vis dar lieka nepriimti (7, 8).

Tarptautinėse organizacijose ir bendruomenėse vis dažniau pripažįstama, kad tinkamai reglamentuota altruistinė surogacija, ypač gestacinė altruistinė surogacija, užtikrinant visoms pusėms prieinamą ir kvalifikuotą psichologinę, teisinę ir medicininę pagalbą, atitinka moralines bei teises normas (3, 6).

III. Jungtinių Tautų Organizacijos dokumentuose pabrėžiama, kad biologinių (genetinių) vaikų susilaukimas kartu su sprendimais dėl vaikų skaičiaus, apsisprendimas, kada jų susilaukti, yra pamatinės ir nekvestionuojamos kiekvieno žmogaus teisės (9). Joms įgyvendinti reikalingos informacijos ir priemonių, atitinkančių aukščiausius reprodukcinės medicinos standartus, užtikrinimas kiekvienam asmeniui yra privalomas (9).

Lietuvoje nėra leidžiama jokia surogacijos forma. Turime pažymėti, kad ir mūsų šalyje ne tik stebimas stabilus vaisingumo sutrikimų didėjimas (10, 11), bet dėl anksčiau išvardintų priežasčių daugėja pacientų, kuriems vienintelis efektyvus nevaisingumo gydymo metodas yra surogatinė motinystė.

Kadangi surogacija Lietuvoje nėra įteisinta, šie Lietuvos piliečiai negali gauti jiems būtinos medicininės pagalbos savo šalyje. Lieka neįgyvendintas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 53 straipsnis, numatantis, kad „valstybė rūpinasi žmonių sveikata ir laiduoja medicinos pagalbą bei paslaugas žmogui susirgus“.

Dalis porų tokiais atvejais renkasi įvaikinimą. Deja, ne visoms poroms jis priimtinas. Vargu, ar bus labai moralu drausti toms poroms ieškoti medicininės pagalbos kitose šalyse, kur surogacija legali ir priinama. O tai ir yra medicininis, šiuo atveju ir reprodukcinis, turizmas.

Statistiniai duomenys rodo ne tik visoje Europoje, bet ir Lietuvoje stabiliai prastėjančius demografinius rodiklius, pavyzdžiui, 2015 m. mūsų šalyje gimė 31475 naujagimiai, o 2018 m. – jau tik 28149, o 2019 m. – 24472 gyvi naujagimiai (12). Šių skaičių fone politikų siekis riboti vaisingumo gydymo paslaugų prieinamumą ne tik Lietuvos, bet ir net tarptautiniu lygmenimis, yra nesuderinamas su vienu iš prioritetinių šalies kryptių – gimstamumo didinimu.

Pripažįstame, kad ši tema kelia prieštaravimus ne tik mūsų, bet ir kitų valstybių visuomenėse. Tam tikromis aplinkybėmis stimuliuoja visuomenės baimes dėl galimo moterų išnaudojimo (ypač priklausančių socialiai ir ekonomiškai pažeidžiamam visuomenės sluoksniui), prievartos, prekybos žmonėmis, organais ir kūdikiais.

Lietuvos akušerių ginekologų draugija kaip didžiausia ir stipriausia gydytojus akušerius ginekologus, vaisingumo sutrikimų specialistus ir susijusių sričių specialistus vienijanti organizacija Lietuvoje, yra atvira ir pasirengusi padėti šių klausimų nagrinėjimo procesuose, vadovaudamasi įsiklausymu ir pagarba kitai nuomonei, pasmerkdama bet kokios formos diskriminaciją, prievartą ir smurtą bei remdamasi geros klinikinės praktikos gairėmis, nacionalinėmis ir tarptautinėmis rekomendacijomis.

Lietuvos akušerių ginekologų draugijos
Prezidentė

prof. dr. Diana Ramašauskaitė

Šaltiniai:

1. Dyer, S.J., Abrahams, N., Hoffman, M., van der Spuy, Z.M. (2002). „Men leave me as I cannot have children“: women's experiences with involuntary childlessness. *Human Reproduction*, Vol.17, No.6, pp. 1663–1668
2. World Health Organization (2011). World report on disability. Prieiga per internetą http://whqlibdoc.who.int/hq/2011/WHO_NMH_VIP_11.01_eng.pdf?ua=1.
3. ESHRE Task Force on Ethics and Law including F.Shenfield, G.Pennings, J.Cohen, P.Devroey, G.de Wert and B.Tarlatzis. ESHRE Task Force on Ethics and Law 10: Surrogacy. *Human Reproduction* Vol.20, No.10 pp. 2705–2707, 2005 doi:10.1093/humrep/dei147.
4. Söderström-Anttila, Viveca; Wennerholm, Ulla-Britt; Loft, Anne; Pinborg, Anja; Aittomäki, Kristiina; Romundstad, Liv Bente; Bergh, Christina (October 9, 2015). "Surrogacy: outcomes for surrogate mothers, children and the resulting families—a systematic review". *Human Reproduction Update*. 22 (2): 260–76.
5. Maria Aluas. Ethical Issues Raised by Multiparents. *Clinical Ethics At the Crossroads of Genetic and Reproductive Technologies*. 2018.
6. Ethics Committee of the American Society for Reproductive Medicine. Consideration of the gestational carrier: an Ethics Committee opinion. *Fertil Steril*. 2018;110:1017–21.
7. Where in Europe is surrogacy legal? *Families Through Surrogacy*. September 2017.
8. Tetsuya Ishii. Assisted Reproduction. *Encyclopedia of Reproduction (Second Edition)*. 2018.
9. United Nations. Department of Economic and Social Affairs. Population Division. Reproductive rights. Prieiga per internetą: <https://www.un.org/en/development/desa/population/theme/rights/index.asp>.
10. Higienos institutas. (2019) Sergančių asmenų skaičius pagal metus (prisirašę ligoniai). Prieiga per internetą https://stat.hi.lt/default.aspx?report_id=239.
11. Istomina, N., Petrylienė, A., Razbadauskas, A. (2010). „Nevaisingų šeimų problemų nustatymas ir sprendimo būdai“. „Sveikatos mokslai“, 5, 3438–3445.
12. Gimstamumas. Lietuvos gyventojai (2019 m. leidimas). Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventojai/lietuvos-gyventojai-2019/gimstamumas>.

.L.A.G.D.

LIETUVOS AKUŠERIŲ
GINEKOLOGŲ DRAUGIJA

Adresatų sąrašas:

Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarija – kanceliarija@prezidentas.lt

Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija – LRVkanceliarija@lrv.lt

Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija – urm@urm.lt

Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministerija – ministerija@sam.lt

Lietuvos Respublikos Seimas – priim@lrs.lt

Lietuvos Respublikos Seimo Sveikatos reikalų komitetas – sveikrkt@lrs.lt

Lietuvos žmogaus teisių centras – info@lchr.lt

Žmogaus teisių stebėjimo institutas – hrmi@hrmi.lt

Nacionalinė šeimų ir tėvų asociacija – info@mususeima.lt

Šeimos planavimo ir seksualinės sveikatos asociacija – lithfpa@tavogyvenimas.lt

Lietuvos pacientų organizacijų atstovų taryba – info@pacientutaryba.lt

Lietuvos pacientų forumas – pacientuforumas@pacientuforumas.lt

Vaisingumo asociacija – vaisingumas@takas.lt